

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ

ԹԻ Ի 7-8

ՅՈՒԼԻՍ—ՕԳՈՍՏՈՍ

Ցարեկան 20 ֆրանկ:

ԼԵ. ՑԱՐԻ 1921

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՆՈՐԱԳԻՒՄՆ ԷՍՏՈՒՆԻ ՄԸ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ ՄԱՏԹԷԻ ՄԵՆՈՒԹԵՆԷՆ

արսելոյի համալսարանին Մատենադարանը պահուած է հայերէն ձեռագիր մը միայն, որում մասին տեղւոյն մատենադարանայեւոր Manuel Nubio y Borrás փութացած է տեղեկութիւններ հաղորդել Պրոֆ. Մակէէրի¹, Տրուած տեղեկութիւններու մէջ ձեռագրի բովանդակութեան մասին կարեւոր տող մըն իսկ գոյութիւն չունի. ոչ-հայերէնագէտ սպանիացի մատենա-

դարանագատը համալսարանի ցուցակին մէջ համար 8-ով ծանօթագրութեան մը հանդիպած է Manual para Sacerdotes en lengua armenia literal եւ ձեռագրի սկիզբը նկատած է յունական խաչ մը, որմէ միայն եզրակացուցած է թէ ձեռագիրը կրօնական բովանդակութիւն ունի: Կարելոր է ընդհակառակն եւ շատ մանրամասնօրէն նկարագրուած ձեռագրին արտաքին հանգամանքը, նոյնպէս ուշագրաւ է կողքի եւ կազմի մասին տրուած մանրագնին տեղեկութիւնները:

Մակէէր կը հրատարակէ անփոփոխ սպանիացի տեղեկատուին բնագիրը ֆրանսերէն թարգմանութեամբ եւ իր անձնական ծանօթագրութիւններով կու տայ անդրագոյն լրացուցիչ տեղեկութիւններ: Բարսելոնայի մատենադարանին հայերէն այս ձեռագիրը — կը գրէ Մակէէր — հայ ծիսարանի մը, Մաշտոցի մը հատակոտոր է, որ կը բովանդակէ եկեղեցական-ներու թաղման արարողութիւնները, ունի սկիզբը գլխակարգութիւն մը՝ «Կանոնայ իւրեմ» (քահանայաթաղ է), որուն կը յաջորդէ անընդմիջապէս բնագիրը եւ կը սկսի «Կանոն յորժամ էպիսկոպոս կամ Կանոնայ վախճանի այսպէս ուղարկեն. Սանտ Էպիսկոպոս զբազան-նիւն ուրիշն եւ երբեմն ի տեղին ուր զանախարհ պարբարան¹»: Յետոյ կու

¹ Notices de manuscrits arméniens ou relatifs aux Arméniens vus dans quelques bibliothèques de la Péninsule ibérique et du sud-est de la France par F. Macler, ի թերթին Revue des Études arméniennes I, 3, 1921, էջ 259-262: Ձեռագիրս արդէն Universidad de Barcelona-ի 1908-1909 տարեթուին մէջ ասարկայ եղած է համար 8-ով ծանօթագրութեան մը, էջ 515-

523, որուն վերջին երեք թղթերը կու տան նմանահամարութեան երեք պատկերներ:
¹ Տես այս մասին Conybeare, Rituale Armenorum, Oxford 1905, էջ 243-276, Burial of Priest:

տայ Ուսուցչապետը ձեռագրին նկարագրու-
 թիւնը¹ եւ կ'անցնի յատկապէս պահպանակներու
 ուսումնասիրութեան, առաւելապէս պահպանակ-
 ներու մէջ կը կայանայ ձեռագրի կարեւորու-
 թիւնը. Կոստանտնուպոլսոյ թ. 275 ձեռագրին
 պահպանակներուն մէջ է որ գտաւ Մոնֆոկոն՝
 Պաւլոսի թղթերուն շատ հին ձեռագրի մը հա-
 տակոտորները²: Առանց յաւանդելու թէ այս
 պահպանակներն ալ նման կարեւորութիւն մը
 ունենան նոյն իսկ հետուէն, կը ջանայ Մակէր
 արտագրել զանոնք եւ բնագրէն դուրս տախ-
 տակներու մէջ ալ կու տայ անոնց լուսապատ-
 կերները: Այս թերթիկները գրուած են միջին
 երկաթագրով, թերեւս ժ. կամ ժԱ. դա-
 րուն եւ կը բովանդակեն աւելի հնագոյն բնա-
 գիր մը, որ կ'ելլէ կը բարձրանայ հայ մատենա-
 գրութեան դասական շրջանը: Թերթերուն մե-
 ծութիւնն է ներկայիս գրեթէ հետեւեալը. եր-
 կայնութիւն՝ 30 հրմ., լայնութիւն՝ 15 հրմ.,
 կողմնակի լուսանք ներսէն՝ 2 հրմ., դրսէն՝
 3 հրմ., սկիզբի թերթը R. եւ V. ունի 30 տող,
 իսկ վերջի թերթը R. 29 եւ V. 30 տող: Այս
 թերթերը տեսած է ժամանակին Անդրի-
 կեան, որուն համաձայն վերջի թերթը, ուր
 կը փառաբանուի աղքատութիւնը եւ կը պար-
 սաւուր արծաթսիրութիւնը, հաւանականորէն
 Ոսկեբերանի գործերէն արտագրութիւն
 մը ըլլալու են, իսկ առջևի թերթը, ուր կը
 խօսուի անոնց մասին, որոնք «ի լերանց պոն-
 տացոց փախչէին յոյժ», եւ որոնց «փախտեան
 ժամանակն ձգեցաւ ամաց ուրեմն երկց», եւ
 որոնք յետոյ «քանչիւնայ որոյն էին շտե-
 մարանք սիրելի», Բարսիլ եւ Նիւսապոյ հայ
 թարգմանութիւններուն լեզուն ու ոճը կը յի-
 շնորհէ: Որքան ալ դժուարին ըլլայ այս հատա-
 կոտորները ֆրանսերէնի թարգմանել, սակայն
 եւ այնպէս ձեռնարկած է Մակէր անոնց
 թարգմանութեան՝ յուսալով որ նման ձեռնարկ
 մը կրնայ նպաստել թերթերուն բուն նախա-
 բնագիրը գտնելու³:

Թ. 8, 5, 6 եւ 7 լուսապատկերները մաս-
 նաւորապէս իմ ուշագրութիւնս շարժեցին.

¹ «Ժամանակ» 15. կամ 16. դար, գիր՝ երկաթագիր,
 նի. թ. թուղթ, թուղթք՝ 115, մեծութիւն 201X150 հրմ.,
 կազմ՝ արեւելեան նկարակերտ, ուր երկու ձարմանգներու
 հետքը կը տեսնուի, պահպանակի թերթերը՝ երկաթագիր,
 մագաղաթի վրայ: Վերջապէս թերթեան անխնամ գիրը եր-
 կրորդական ձեռքէ ելած ըլլալ կը թուի: [Բարսեղնա,
 համալրարանի Մատենադարան, Թ. 20-3-27:]
² Steu Montfaucon, Bibliotheca Coislana, Pa-
 risiis 1715, էջ 389, Codex CCXXV.
³ Revue des Études arméniennes, անդ, էջ 262-263.

ստուգապէս եւ իրապէս ոսկեբերանեան ընտիր
 շեղու մը կը ներկայացնէին անոնք՝ կանոնաւոր,
 ճիշտ, վսեմ, հոնտորական, մէկ բառով՝ դասական:
 Յանցառ ու հազուադիւտ բառերուն՝ Ոսկեբե-
 րանի ծանօթ գործերուն մէջ գոյութիւնն ու ոճի
 բացարձակ նոյնութիւնը վայրկեան մըն իսկ այս
 մասին թոյլ չէր տար կասկածիլ. խնդիր էր միայն
 գտնել իրապէս Ոսկեբերանի յոյն բնագիրներուն
 մէջ հայ հատակոտորներուն համապատասխան
 տեղիքը. ու երկար աշխատութեան պէտք չեղաւ
 գտնելու բարեբախտորէն եւ հաստատելու հա-
 մար թէ խնդրական հատակոտորները Մատթէի
 Մեկնութեան իննսներորդ (վերջին) ճառին (καὶ
 δουλῆς) εὐχαριστίας γέμουσα δειγ-
 νε(χοῦς) հատուածին կը համապատասխանեն,
 Migne, Pat. gr., 58, էջ 791, տող 17—
 792, տող 2:

Ինչպէս յայտնի է Մատթէի Մեկնու-
 թիւնը¹ հայերէն բնագիրներու մէջ երեք մա-
 սերու բաժնուած է. առաջին մասը (Ա, էջք 1—
 400) կոչուած է Ծանոցք զիւր, համետ «Յայտա-
 րարութիւն գլխոց յաւետարանին Մատթէոս
 Ծանոցք զիւր»², երկրորդը (էջք 405—763)
 կոչուած է Ծանոցք զիւր, համետ «Յայտնութիւն գլխոց
 յաւետարանին Մատթէոս կոչուած զիւր»³,
 երրորդը (Բ, էջք 1—142)՝ կոչուած է Ծանոցք զիւր,
 համետ «Յայտնութիւն գլխոց յաւետարանին
 Մատթէոս կոչուած զիւր»⁴, եւ վերջապէս
 «Երրորդ գրքէն դուրս կայ եւ զիւր չորս քա-
 ղիւնց»⁵, որ կը սկսի մեկնել Մատթէի ԻԲ.
 գլխոյն 34 համարի սա խօսքէն «իսկ քաղցիւն
 իբրեւ լուան...»⁶, համետ Երանելոյն Յովհան-
 նու եպիսկոպոսի կոստանդնուպոլսի է քաղցիւնց
 զիւր»⁶: Առաջին եւ երկրորդ գրքերն մնացած
 են բարեբախտաբար անթերի, մինչ երրորդ ու
 չորրորդ մասերէն հատակոտորներ միայն ունինք,
 զորոնք Մեկնութեանս հրատարակիչը Բագրատ-
 տունի առանձին հատորի մէջ ամփոփած է:

¹ Յովհաննու Ոսկեբերանի կոստանդնուպոլսի
 եպիսկոպոսապետի յաւետարանագիրն Մատթէոս
 կրկին, Վենետ. 1826:
² Անդ, Ա. հար., «Առ ընթերցողք», էջ 13:
³ Անդ, էջ 403:
⁴ Անդ, Բ. հար., «Յայտարարութիւն», էջ 11:
 Հրատարակիչը՝ Բագրատունի այս եւ յաջորդ չորրորդ
 մասը կը նոյնացնէ իրարու եւ հետեւաբար երեք մասի բաժ-
 նուած կը կարծէ Մեկնութիւնս եւ իբրեւ չորրորդ հատոր
 կը մատնանէ «տեղ մը» հանդիպած «Իսկ քաղցիւն
 զիւր» զիւրը, տես այս մասին՝ նաեւ Բագրատունի զիւր
⁵ Բագրատունի 1913, էջ 14:
⁶ Կնէք հաւատոյ, հրատարակիչ, Վ. Տէր-Մկրտչեան,
 էջմիածին 1914, էջ 278:

կը թուի թէ ժամանակը եթէ ոչ ամբողջապէս
 գոնէ մեծ մասով պիտի լրացընէ տակաւ տպա-
 գրին պակասներն ու խանդարուած տեղիքները:
 Պարզ է թէ լաւագոյն ճառընտիրներէ հաւա-
 քուած չեն տպուած հատուածները. ես առիթ
 ունեցայ տպագրութեան հետ համեմատել Մա-
 տնադարանիս զանազան Ձեռագիրներուն մէջ
 պահուած հատուածները. որոնք աւելի ընդար-
 ձակ եւ աւելի ընտիր ընթերցուածներ կը ներ-
 կայացընեն եւ կատարելապէս հաշտ կ'ընթանան
 յոյն բնագրին հետ: Նոյնպէս խապայեանի
 գտած Մատթէի Մեկնութեան Բաղուածոյն,
 ինչպէս կ'իմացընէ Բաղմովէպի խմբագրութիւնը,
 «բարդատելով տպուած թերակատար Գ. Գրքին
 հետ ընտիր եւ անընտիր ընթերցումներ տալէ
 դուրս՝ նորագոյն պատասխիկներ եւ Ժ. եւ ԺԱ.
 ճառը, որ կը պակսի տպագրին — երեւան կը
 հանէ¹»: խապայեան իր գտած Բաղուածոյն
 մէկ մասը (Գ. Գիրք) ընդօրինակելով յղած է
 Անետիկ եւ Բաղմովէպ «Իրբեւ փոքրիկ ճաշակ
 մը, հրատարակած է երկու պատասխիկներ,
 որոնց առաջինը (էջ 14—16) կը համա-
 պատասխանէ յոյն բնագրին եթանասներորդ
 ճառի τότε πορευθέντες οί Φαρισαίοι — και
 κατήσχυονεν αυτους հատուածին եւ երկրորդը
 (Ցեառն Յովհաննու Ոսկեբերանի Գիրքը Երբ
 Գրեցեցոյն, էջ 16) եթանասուներու մէկերորդ
 ճառին ու ձե Փարիսաւօի ախօսանտես, ծու մինչեւ
 էթի տօմ քոթերօու ծօղմատօս մենու. նիք հաւա-
 տոյն² իր կարգին ունի փոքրիկ հատուած մը
 նոյնպէս «Ի Գրեցեցոյն Գրքին», որ կը պակսի
 տպագրին մէջ եւ կը համապատասխանէ յոյն
 բնագրին եթանասուներու եթաներորդ ճառին մի
 քալ տօմօ աղոսօնտօս էստու, էլթէ քու եւ այն
 հատուածին, ներկայիս կու գայ ահա պատահ-
 մամբ Մակէրի հրատարակած հատուածը
 փոքրիկ խրամ մըն ալ կարկատելու: Ուրիշ
 առիթի յետաձգելով մեկնութեան ինծի մատ-
 չելի շատ հետաքրքրական հատակոտորներու
 ուսումնասիրութիւնը եւ համեմատական հրա-
 տարակութիւնը, այստեղ կը ծանրանամ միայն
 Մակէրի հատուածին վրայ, յոյն բնագրին
 առաջնորդութեամբ քանի մը սխալ ու տեղւոյն
 անյարմար մեկնութիւններու եւ թարգմանու-
 թեան անձգութիւններու մասին արտայայտուե-
 լու եւ թոյլ կու տամ ինծի վերստին հրատա-
 րակելու փոքրիկ, բայց լեզուական տեսակետով

շատ կարեւոր հատուածը՝ սրբագրուած կիտա-
 րութեամբ, ուղղուած բնագրով եւ համեմա-
 տուած մանրամասն յոյն բնագրին հետ:

1. «...է. աւաղարութեամբ», տող 1, յոյնին
 համաձայն պիտի սրբագրեմ եւ պիտի կարգամ
 «[գործ]էլ աւաղարութեամբ եւ կատարել եւ. դո-
 ւամ» եւ դիտել պիտի տամ թէ «աւաղարու-
 րութեամբ» այստեղ avec esclavage չի նշանակեր,
 այլ առաւելապէս ἀγεννώσ, հմտութեամբ «եւ ամուրին
 այլ առաւելապէս կարի աւաղարութիւն. քան զին
 չհամարի այլ ինչ կարի աւաղարութիւն. քան զին
 չունել», Ոսկեբ., Մեկն. Մտթ. Ա, էջ 175 = ὁ
 μὴ γεγραμῶσ οὐδὲν ἀνελεύθεροῦ τερόν
 φησὶ τοῦ μὴ γαμείν, «(ընդէր զ) աւաղարութիւն
 պարտաւետ» = Ոսկեբ., Մեկն. Մտթ. Ա, էջ 540
 = τὶ καταγινώσκειωσ ἀνελεύθεροῦ τερόν, տես
 նաեւ արմատը «նչ այնչափ ի բժշկութիւն ման-
 կանն հայեր, որչափ զի մի կարծիքի անաղատս ինչ
 առնել», անդ, էջ 411 = ὅσων πρὸσ τὸ μὴ δόξαι
 μηδὲν ἀνευλαβὲσ ποιεῖν, «եւ աւաղարութեամբ
 սուտակասպասս եւ կեղծաւորս գործէ», անդ,
 էջ 600 = ἀγεννεῖσ, κόλασασ, ὀποκρητῶσ ποιοῦσασ,
 «կամ ի խեղդատակութիւնս ինչ հատանիցի կամ
 աւաղարութիւնս ինչ խաւսեցի», անդ, էջ 617, յոյնը
 միայն ἀνελεύθερον, տես նաեւ «աւաղարութեամբ» =
 ἀνελεύθεροσ. — 2. «անգողական տեղի է. զգու-
 շաւոր եւ անբոյթ նաւահանգիստ», տող 5—6,
 յոյնն ունի χωρίον ἀσυλόν էσտու και ἀσφαλές,
 ուրեքն ուղղելու է կիտագրութիւնը՝ «անգողական
 տեղի է (եւ) զգուշաւոր, [եւ] անբոյթ նաւահան-
 գիստ», որով «դիւրաւորը» «դիւրի ածական
 կ'ըլլայ, ոչ թէ «նաւահանգիստ»ին, ինչպէս հասկ-
 ցած է Մակէր c'est un lieu à l'abri des
 voleurs; c'est un port sûr et sans danger,
 «անգողական» ուրիշ տեղ գործածած է թարգմա-
 նիւնը համազօր յոյն ἀλγῷστετοσ ածականին, «եւ
 մի եւս այսուհետեւ կատարելիցս, յանգողական
 տեղւոյն երիբ դատածուածս», անդ, Ա, էջ 481:
 — 3. «Գրեցեցեալս վարուց նմանութիւն», տող
 7—8, ուղղելի «հրեշտակական վարուց նմանու-
 թիւն» = ἀγγελοῦ βίου μίμημα, բնագիրներու
 մէջ շատ յաճախուէպ երեւան եկող սխալ
 կրկնութեան նոր օրինակ մը բնագրում է մեզի
 Ոսկեբերանեան հատուածը (տես նորայր, Բա-
 ռաքնութիւն, էջ 27—32), որուն չէ անգրա-
 դարձած Մակէր, հետեւաբար սխալ թարգմա-
 նութիւն մը բրած է. la pratique et l'exercice
 de la tempérance sont pour elle l'imita-
 tion de la vie angélique. — 4. «...իսկ համարիմ
 այսչափ վասն աղքատութեանն խաւսել թէ չէ

¹ Բաղմովէպ 1913, էջ 13—16, «3. Ոսկեբերանի»
² Մեկն. Մտթ. Ա, էջ 278:

շար, սող 14—15, Մ ա կ է ր կ ր թ ա ր գ մ ա ն է et même je crois pouvoir jusqu'à ce point affirmer de la pauvreté qu'elle n'est point un mal, պ է տ ք է ր ս ա կ ա յ ն ե ն թ ա ր գ ր ե լ Մ ա կ է ր թ է « Ի ն ի հ ա մ ա ր ի մ » ը թ է ր ե լ ա ն ն ա խ ր ը թ ա ց պ ա կ ա ս ս ո ղ ի ն կ ա ր ե լ ի է թ է պ ա տ կ ա ն ի, Ի ն չ պ է ս է ի ր ա կ ա ն ու թ ե ա ն մ է ջ, յ ո յ ն բ ն ա գ ի ր ք կ ր լ ա ս ա ք ա ն է այ ս պ ա կ ա ս ր . μ ἄ λ λ ο ν δ ἔ καὶ αἰ σ χ ῦ ν ο μ α ι , εἰ τ ο σ ο ὕ τ ο ν ὄ μ ἔ ρ π ε ν ι α ς ἔ χ ο υ μ ι λ ἔ γ ρ ε ι ν , ու ր ե ձ ն « Է - ու - մ - ա - թ Ի ն ի հ ա մ ա ր ի մ , . . » եւ այ լ ն . — 5. « [Է] Ի ն ձ ա ղ ք ա տ ու թ իւ ն ն ու - ր (Է) ու ր դ է ու - մ + զ ա ր գ ա ր ե լ յ . . . ն մ ա ն թ ու ի եւ ա ր ծ ա թ ա ի - ր ու թ իւ ն ն ք ա ղ ա ն ա ր է ի ն լ , շ ը ն դ - ու - ն դ ն , Է - ու - մ - ա - թ ք ու - մ է Ե ր ե ս ա ց կ ն [Է] ո ջ եւ « Ի ն ի ն . . . եւ հ ի դ ր ի ն » , ս ո ղ 25—30 . այ ս ի ր ա պ է ս մ թ ի ն ն ա խ ա գ ա տ ու - թ ե ա ն մ ե կ ն ու թ իւ ն ն ու լ ա ս ա ք ա ն ու թ իւ ն ք ն ե ր ու ի ր ս ե լ շ ա ս Ե ր եւ ա կ ա յ ա կ ա ն ն կ ա ր ա գ ի ր մ ր ու ն ի Մ ա կ է ր ի ծ ա ն թ ու թ ե ա ն մ է ջ . Ը ս ա ի ր ե ն « շ ը ն - դ - ու - ն դ ն » բ ա ու ը հ աւ ա ք ա կ ա ն գ ո յ ա կ ա ն մ ր ն է , ո ր ու ն ի ր ր եւ մ ե կ ն ու թ իւ ն գ ր ու ա ծ է « ու - մ - ա - թ » կ ր կ ն աւ ու ր հ աւ ա ք ա կ ա ն գ ո յ ա կ ա ն ք . ա ս ո ն ք ի ր ր եւ հ աւ ա ք ա կ ա ն գ ո յ ա կ ա ն ա ու ա ծ ե ն « Է ր է - ու - մ » ս ե ու ա կ ա ն խ ն դ ի ր ք , բ այ ց ի ր ե ն ց թ ու ա կ ա ն ա ր ժ է ք ի ն պ ա տ ծ ա ու ա մ ն ա ց ա ծ ե ն ա ն փ ո փ ո ի ս եւ ս ո լ թ ր ա կ ա ն թ ու ա կ ա ն ա ն ու ն ն ք ու ն մ ա ն « Ե ր ե ս ա ց » է ն ա ու ա ջ գ ր ու ա ծ ե ն . բ ա ու ս կ ա ր ե լ ի է մ ե կ ն ե լ « շ ը ն դ - ու - ն դ ն » = շ ն դ - ու - ն դ ն է , որ է l'oiseau joyeux place կ ա մ ն ա եւ « շ ա ն ու - մ ա ն դ ն է » = chien oiseau on place (հ մ մ ա է ֆ ր . un coq-à-l'âne de Marot եւ ա ն դ զ . a cock-bull-story), ո ր մ է Ե ղ ա ծ է յ Ե տ ո յ « շ ն դ - ու - ն դ ն » . Ի ս կ « ու - մ - ա - թ » բ ա ու ը կ ' Ե ր ե լ ի թ է յ ա ու ա ջ Ե կ ա մ է « ու - մ - ա - թ » (= donne ça) ձ Ե է է ն , որ փ ո փ ու ա ծ Ե ղ ա ծ է յ Ե տ ո յ « ու - մ - ա - թ » , հ Ե տ եւ ա - բ ա ր « ու - մ - ա - թ » կ ր կ ն աւ ու ր կ ա ր ե լ ի է ֆ ր ա ն - ս ե ր է ն ի թ ա ր գ մ ա ն ե լ գ ր ե թ է m e t s - e n , m e t s - e n , . . . Ի ն չ որ ա լ Ը լ ա յ , ն ա խ ա գ ա տ ու թ ե ա ն ս ձ Ե ր եւ Ե ր է - ու - մ ս ե ու ա կ ա ն ք կ ր մ ա տ ն ա ն շ ն ն թ է հ ո ս Ե ր կ ու գ ո յ ա կ ա ն ն ք ք ր ե թ է կ ր ն շ ա ն ա կ ե ն a m o n c e l l e - m e n t s a n s o r d r e . այ ս շ ա ս ա ն յ ա ջ ո ղ մ ե կ ն ու - թ ե ն է ն յ Ե տ ո յ ա ե ս ն ն ք թ է Ի ն չ պ է ս կ ր թ ա ր գ - մ ա ն է Մ ա կ է ր ն ա խ ա գ ա տ ու թ իւ ն ս . l'avarice (me paraît semblable) à une femme ayant en quelque sorte l'aspect d'une bête sauvage, avec un amoncellement de têtes les unes sur les autres: Յ ո յ ն բ ն ա գ ի ր ք շ ա ս պ ա ր զ է այ ս տ Ե ղ եւ ո եւ է ն պ ա ս ս չ Ե հ այ հ այ թ Ե ր յ ա ջ ո ղ ա պ է ս գ ու ր ս Ե լ ի լ ու այ ս լ ա ք ի - ր ի ն դ է ն . ἢ δὲ φιλαργυρία, θηριόμορφος γυναιχι, σχύλλη τινὶ καὶ ὄδρῳ καὶ ἑτέροις τισὶ τοιοῦτοῖς τέρασσι παρὰ μυθοποιῶν πλαττομένοις . Մ Ե ր կ ա ր ծ ի ք ո ղ

Ե ր ր ե ք այ ս տ Ե ղ « Է ր է - ու - մ » ը ս ե ու ա կ ա ն չ է , այ լ ս ր ա կ ա ն « ա ղ ք ա տ ու թ իւ ն ն ու - ր ի ու ր ի ո - մ + . . . ն մ ա ն թ ու ի եւ ա ր ծ ա թ ա ի ր ու թ իւ ն ն գ ա ղ ա ն ա - դ է մ . . . Ե ր է - ու - մ կ ն ո ջ եւ « Ի ն ի . . . եւ հ ի դ ր ի ն եւ ու լ Ի ն ի + ն ո յ ն պ է - ու - մ ն շ ա - ա լ - ու - մ » , եւ « ք ա ղ ա ն ա ր է մ Ի ն լ , շ ը ն դ - ու - ն դ ն Է - ու - մ - ա - թ » , բ ա ու Ե ր ն ս լ « Է ր է - ու - մ » ի ն ո ր ա կ ա կ ա ն ա ծ ա կ ա ն ն ք Ե ն , եւ ու լ թ է հ աւ ա ք ա կ ա ն գ ո յ ա կ ա ն ն ք . յ ո յ ն ա ր զ է ն « ք - ու - մ - ա - թ » ի գ ի մ ա ց ու ն ի ծ ղ ղ ղ ու մ ո ր ֆ ո ς , ն ո յ ն պ է ս « ու - մ - ա - թ » կ ր կ ն ու թ իւ ն ք ի ր ր եւ ա ծ ա կ ա ն գ ո ր ծ ա ծ ա ծ է մ Ե կ ն ո յ ն թ ա ր գ մ ա ն ի ջ ք « Ը ն դ ա ր ձ ա ղ ղ ա ղ ղ ո յ ն շ տ ե մ ա ր ա ն ս գ ո ր ծ է եւ ու - մ - ա - թ » բ լ ու Ե ր ս ա Ը լ ու Ե ր ս զ ա ն դ ա մ ս մ ա ր մ ն ո յ ն ք ր ք ա ե ց ու - յ ա ն է » , Ա , է ջ 649 , ո ր ու ն դ է մ յ ո յ ն ք կ ր գ ր է այ լ ա պ է ս καὶ πολλήν τήν σωρείαν τῶν χακῶν συναγούσα, Ի ս կ թ է « շ ն դ - ու - ն դ ն » ա լ ա ծ ա կ ա ն է այ ս տ Ե ղ , բ ն ա ս ար ա կ յ ո յ չ ի վ Ե ր ց ը ն ք Ե թ է մ - ն աւ ա ն դ հ ա մ ե մ ա տ ե ն ք Բ ա ր ս Ե ղ Մ ա շ կ Ե Ե ո ր - ց ի ի յ ա յ տ ն ա պ է ս Ո ս կ Ե ր ե ր ա ն է ն փ ո փ ա ու ա ծ հ Ե - տ եւ ա լ տ Ե ղ Ե ք ք , զ ր ք ը ն դ ա ր ձ ա կ յ ո ր է ն յ ա ո ա ջ կ ր Ե ր ե ը մ այ ս տ Ե ղ շ Ե շ ա ն լ ու հ ա մ ա ր փ ո փ ա ու թ իւ ն ք « մ Ե հ ա մ ա ր ի ր չ ա ր ղ ա ղ ք ա տ ու թ իւ ն ն » եւ չ թ ու ի ն ա ք Ե ղ չ ա ր . զ Ե թ է կ ա ր է ի ր գ ի տ Ե լ ղ ա հ ա ղ ա ղ ք ա տ ու - թ ե ա ն ն , այ ն ու հ Ե տ եւ թ է եւ զ ա մ ե ն այ ն փ ա լ ի կ ու - թ իւ ն ս , զ ր ք դ ի ց է ո ջ ա ո ա ջ Ե ե ղ ա ղ ք ա տ ու թ իւ ն , թ ո ղ ու ի ր զ այ ն ա մ ե ն այ ն եւ ղ ա ղ ք ա տ ու թ իւ ն ն ը ն - ս ր է ի ր , ո ր պ է ս յ ա յ տ ն ի է ի բ ա ղ մ ա ց : Եւ գ ի տ է մ գ ի բ ա ղ ու մ ք ծ ա ղ ր ա ու ն ե ն ղ ր ա ն ս , բ այ ց Ե ս շ խ ու ղ ի թ մ Ի ն չ , զ Ե Ի ն ձ ա ղ ք ա տ ու թ իւ ն ն ա ղ ջ կ ա ն ու մ ք գ Ե - ղ Ե ց կ ի եւ ղ ա ր գ ա ր ե լ յ այ ն մ ա ն թ ու ի եւ ը ն չ ա խ ի ր ու - թ իւ ն ն « գ ա ղ ա ն ա դ է մ եւ շ ն դ - ու - ն դ ն Ե ր ե ս ա ց կ ն ո ջ եւ « Ի ն ի ն » , որ շ ու ն Ե ր ե ք գ լ ի ի ա ս ե ն , հ ի դ ր ի ն ն յ զ ր այ լ ք պ ա տ մ ե ն » , Մ Ե կ ն . Մ ա ր կ . ա Ե Ե Ե . . . Վ . Պ ղ լ ի ս 1826 , է ջ 87 , տ Ե ս Ա լ Ե շ ա ն , շ ի ն հ աւ ա ք կ ա մ հ Ե թ ա ն ո ս ա կ ա ն կ ր ու ն ք չ ա յ ո ջ ս պ . 1895 , է ջ 61 , ու ր բ ա ո ս գ ր ու ա ծ է « շ ը ն - դ - ու - ն դ ն » : Ի ն չ կ ր ն շ ա ն ա կ ե ն ս ա կ ա յ ն « շ ը ն - դ - ու - ն դ ն » կ ա մ « շ ն դ - ու - ն դ ն » եւ « ու - մ - ա - թ » Բ ա ո Ե ր ք . Ե ր ր Ե ք ը ն դ ու ն ի լ չ է Ի ն ձ ի Մ ա կ է ր ի ս ս ու ա ք ա ր ա ն ա կ ա ն փ ո ր ձ Ե ր ք , Ի մ կ ա ր ծ ի ք ո ղ « շ ը ն - դ - ու - ն դ ն » կ ա մ « շ ն դ - ու - ն դ ն » գ ր ու թ իւ ն ք ս ի խ ա լ է . պ է տ ք է ու ղ ղ Ե լ ու կ ա ր դ ա լ « շ ն ու - ն դ ն » ի ր ր եւ հ ո մ ա ն ի ջ Ո ս կ Ե ր ե ր ա ն ի մ Ե կ ն ո յ ն թ ա ր գ մ ա ն ի ջ ք ու ր ի ջ տ Ե ղ ն մ ա ն պ ա ր ա գ ա ն ք ու ս ա կ կ ի ր ա ր կ ա մ « շ ն ի ն ի ն » . Բ ա ո Ի ն « Ի ս կ ղ ր գ Ե ո յ ն ո ջ մ Ե ա յ ն զ ա գ Ե ո ջ Ե լ լ ու թ իւ ն , այ լ եւ ղ գ ա ղ ա ն ի կ Ե ր պ ա ր ա ն ս եւ ղ ն ի ն ի ն լ ա ց եւ ղ վ ա ր գ ա պ այ ն ք ա ղ ի ց Ը ս ա ա ր - ս ա ք ն ո յ ն ա ո ա ս պ Ե լ ա ց յ ա ն ձ ի ն ց ու ց Ե ա լ » ո ջ ս ա կ ա ի կ Ի ն չ ղ գ ա մ ք յ , է ջ 58 = καὶ θηριόμορφος οὐ καὶ σχύλληος τινός ἢ χματρας . ն ո յ ն պ է ս

միևնորն թարգմանչին վերը յիշուած հատուածին մէջ գործածած «*γυναικων*» աչքի առաջ ունենալով կարելի է թերեւս մեկնել հատուածս այսպէս «*ինձի աղքատութիւնը զարգարուած, դեղեցիկ եւ բարենշան օրհորդի մը նման կը թուի՝ մինչ հակառակէն արծաթօտութիւնը գաղանալերպ, չնկնծիթ այտուցաւոր կնկան մը, սկիւզի եւ Տիբարայի» եւ այլն. Կը բաղձամ այստեղ շեշտել թէ Ոսկերերանի թարգմանիչները բուն բնագրին առասպելական տեղիքները միշտ ազատ թարգմանութեամբ կը փորձեն հայացնել եւ երբեք բառերու ընտրութեան եւ որոշ նշանակութեան կարծես կարեւորութիւն չեն տար, այսպիսի տեղիքներէն է նաեւ Ոսկեր., Մեկն. Պաւլ. Ա, էջ 602, «*առաւել աւելի քան զայնպիսեացն որք զձիացուլսն ի քմաց ստեղծանեն եւ զքիմառսն, այսինքն որ զվիշապառիւծ քաղսն համբաւեն եւ զայլսն նոյնպիսիս վիշապոտունս եւ զոր սկիւզան անուանեն, որ թարգմանի ապուռք, որպէս եւ Հայք ծովացուլս իմն եւ վիշապս մարդակերպս եւ պայս եւ առելոս համբաւեն, եւ այսու յայտ առնեն թէ առասպելս իմն ի քմաց կարկատեն, եւ եթէ զվի ինչ ցանկութիւն նոցա կամիցի որ նկարել, ոչ ապուռքն, ոչ վիշապառիւծքն քաղք եւ ոչ ձիացուլքն երեւեցցին ինչ առ այնու առասպելութեամբ ... միթէ չէր նա իոկ վիշապառիւծ քաղն, միթէ չէր եւս շար քան զձիացուլն յուշկապարիկն», յոյնը միայն *μαλλον των των τουδ ιπποκενταυρους αναπλαττόντων και τας χιμαιρας και τους δρακοντόποδας και τας σκύλλας και τα τέρατα ... ουτε σκύλλα, ουτε χιμαιρα, ουτε ιπποκενταυρος ... άρα ου χιμαιρα ταυτα; άρα ουχ ιπποκενταυρος;* (In epist. ad Coloss. homilia VII): — 6. «*եւ այլ իմիջ նոյնպիսեաց նշանալոցն, զոր առասպելարկուքն կարտակիցեն», տող 30—31. նոտրագիր բառիս դէմ յոյնն ունի *τέρας, ուրեմն *τέρας*՝ «նշան, նշանակ» իմաստով առած է այս տեղ հայ թարգմանիչը, միւշդեա պէտք էր թարգմանել «գաղան» կամ «վիշապ» եւ կամ նման բառ մը. ein ungewöhnlich großes Tier, Untier, Ungeheuer, wie die Schlange (Pape, Griech.-deutsches Handwörterbuch II, էջ 1072). Մակիէր լաւ բնութեամբ է հատուածիս միտքը եւ թարգմանած à quelque autre des monstres analogues. — 7. «*քանզի եւ աչն սուրբ յստակ են» բացարձակապէս աւելորդ է Մակիէրի, էջ 271, 3. *δαυνο-թութիւնը, երբեք «աչն» sources չի նշանակեր, այլ միայն եւ միայն yeux, տես նաեւ յոյնը *ὁ ὀφθαλμός ἐστιν αὐτῆ καθαρὸς καὶ διεϊδής* —******

8. «*եւ մերթ ի սէռնութիւն նախանու պատրի», տող 44. Մակիէր կը թարգմանէ et tantôt perdant sa limpidité sous l'empire de la jalousie se trouble, յոյն բնագիրը սակայն ունի *νῦν δὲ ἀπὸ ἀχρᾶσῖας τεταραγμένως*, յայտնապէս հայ թարգմանիչը այստեղ շփոթած է *ἀ-χρᾶσῖα* եւ *ἀ-χρασία* (intemperantia) բառերը եւ յարմարցուցած մնացածը. — 9. «*Եւ աղքատութեան ցուցած մնացածը, — 9. «Եւ աղքատութեան ոչինչ այնպիսի, այլ նէր», հանդերձս եւ *ταπεινότης*», տող 44—46, կը կարծէ Մակիէր թէ «*աղքատութիւնն»* սեռական է եւ կախում ունի «*եւ չէք ինչ է նէր» պղծութիւնն* նախադասութեան նոտրատիպէն, որ երբեք կարելի չէ. առանց յունարէն բնագրի արդէն կարելի էր դիւրաւ հասկնալ թէ Ոսկերերան ըսել կ'ուզէ «*եւ աղքատութեան (աչն) ոչինչ այնպիսի, այլ հեղ եւ հանդարտ եւ յոյնին հետ — կերելի թէ վերջէն աղաւաշուած է եւ կորսնցուցած իր քերականական կանոնաւորութիւնը, ուղիղ չէ հետեւաբար Փր. թարգմանութիւնը mais [à l'intérieur] de la pauvreté, rien de pareil; mais douceur, calme, affabilité: — 10. «*ուր ինչք իցեն անդ եւ թշնամութեան պատճառք. եւ բազում մարտից քերութն»*, տող 48—49, կիտաղրութեան սխալ մը կայ այստեղ, որով «*քերութն»* բառը տրուած է այս նախադասութեան փոխանակ անցնելու յաջորդին եւ Մակիէր այս իրողութեան մտրած է *272, 2, դարձեալ աւելորդ *δαυνοթութիւն* մը, էջ 272, 2, յոյնը կ'ուղղէ այս սխալը *δπου γάρ χριήματα, ἐκεῖ ἔχθρας ὑπόθεσις και μυρίων πολέμων, ուրեմն «ուր ինչք իցեն» անդ եւ թշնամութեան պատճառք եւ բազում մարտից» — 11. վերը յիշուած «քերութն» էն ետքը կը շարունակէ գրիչը «*դարձեալ եւ թշնամութեամբ եւս լի է ... եւ սորա բերան եւ լեզու առողջ եւ լի գոհութեամբ»*, տող 49—54, Մակիէր շնորհաւորելի է որ «*քերութն»*ը, ինչպէս վերը մատնանշեցինք *δαυνοթութիւն* sa bouche եւ կուտայ այս նախադասութեան՝ sa bouche եւ d'ailleurs est de plus pleine d'inimitié, եւ յառաջներութեանս «*եւ սորա քերան»*ը հիմ բռնելով՝ «*քերան»*ը պիտի առաջարկեմ ուղղել ոչ թէ «*քերան»*, ինչպէս կը բաղձայ Մակիէր, այլ «*քերան նոր»*, ուրեմն՝ «*քերան նոր»* (արծաթօտութեան) դարձեալ եւ թշնամութեամբ եւս լի է բութեան (աղքատութեան) քերան եւ լեզու ... եւ սորա (աղքատութեամբ) = *στόμα πάλιν առողջ եւ լի գոհութեամբ»* = *στόμα πάλιν ἐχεινῶ μὲν ὑβρεων γέμει ... ταύτη δὲ καὶ στόμα καὶ γλώσσα ὑγιής* եւ այլն:*****

